

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Miluše Doškové a soudců JUDr. Karla Šimky a Mgr. Evy Šonkové v právní věci žalobkyně: **A. H.**, zastoupena Janem Kozákem, advokátem se sídlem Riegrova 12, Olomouc, proti žalovanému: **Odvolací finanční ředitelství**, se sídlem Masarykova 31, Brno, proti rozhodnutí žalovaného ze dne 20. 5. 2016, č. j. 22258/16/5200-10424-711507, v řízení o kasační stížnosti žalobkyně proti usnesení Krajského soudu v Ostravě - pobočka v Olomouci ze dne 6. 10. 2016, č. j. 65 Af 101/2016 – 28,

t a k t o :

Usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 6. 10. 2016, č. j. 65 Af 101/2016 – 28, **se zrušuje** a věc **se vrací** tomuto soudu k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Žalobkyně podala u Krajského soudu v Brně žalobu proti v záhlaví označenému rozhodnutí žalovaného. Usnesením ze dne 19. 7. 2016, č. j. 31 Af 52/2016 – 14, postoupil Krajský soud v Brně věc Krajskému soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud“). Ten žalobkyni usnesením ze dne 24. 8. 2016, č. j. 65 Af 101/2016 – 17, vyzval, aby ve lhůtě 10 dnů od doručení tohoto usnesení zaplatila soudní poplatek za žalobu proti rozhodnutí ve výši 3.000 Kč. Na toto usnesení žalobkyně reagovala podáním žádosti (ze dne 4. 9. 2016) o osvobození od soudního poplatku, ve které uvedla, že je v podstatě nemajetná, vlastní pouze byt, ve kterém bydlí. Je vdovou, pobírá vdovský důchod, který sotva stačí na pokrytí jejích potřeb, navíc má vyživovací povinnost k synovi, který studuje. V důsledku úmrtí manžela se dostala do situace, ve které musí řešit dluhy, které vznikly v důsledku jeho podnikání.

Na základě žádosti o osvobození od soudních poplatků krajský soud žalobkyni zaslal formulář (vzor 58) „Prohlášení o osobních, majetkových a výtěžkových poměrech pro osvobození od soudních poplatků a ustanovení zástupce“ (dále jen „Prohlášení“). Současně

žalobkyni poučil, že všechna tvrzení, která uvede do Prohlášení, musí též prokázat (doložit potvrzení od úřadů, vč. potvrzení o tom, zda je vedena jako uchazeč o zaměstnání, zda a v jaké výši je jí přiznána podpora v nezaměstnanosti, zda je jí přiznán důchod, v jaké výši, zda je majitelkou motorového vozidla, vlastníkem nemovitosti, zda a které exekuce a v jaké výši splácí, výpis z účtu, doklady o placení nájmu atd. a dále rovněž aktuální lékařské zprávy). Soud v poučení uvedl, že pokud žalobkyně řádně neprokáže věrohodným způsobem své aktuální osobní, majetkové a výdělkové poměry, nebude se svou žádostí úspěšná.

Žalobkyně následně dne 3. 10. 2016 krajskému soudu doručila vyplněné Prohlášení, a to společně s potvrzením o nevyplácení podpory v nezaměstnanosti, měsíční rozpis plateb na správu domu, tvorbu dlouhodobé zálohy na opravy prostor a na úhrady služeb spojených s užíváním pobytu. V Prohlášení uvedla, že je vdovou, v domácnosti žije se svým synem. Od 1. 9. 2016 je jako administrativní pracovnice zaměstnána (zkušební doba), žádná mzda jí ke dni 21. 9. 2016 vyplacena nebyla. Dopisem ze dne 22. 6. 2016 jí byl odebrán vdovský důchod, vlastní byt a garáž. Výše vyživovací povinnosti ve vztahu k synovi byla soudem určena na 2.000 Kč měsíčně. Náklady související s bydlením představují částku 5.277 Kč měsíčně; další náklady činí 913 Kč měsíčně. Žalobkyně je po těžké operaci a nemůže vykonávat všechny práce; při jejím středoškolském vzdělání a věku nemá v dnešní době velké výdělkové možnosti.

Krajský soud v záhlaví popsáním usnesením žalobkyni osvobození od soudních poplatků nepřiznal. S odkazem na rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 1. 2005, č. j. 7 Azs 343/2004 – 50, a ze dne 26. 8. 2009, č. j. 1 As 39/2009 – 88, konstatoval, že tvrzení žalobkyně o jejích poměrech ve spojení s Prohlášením a doloženými listinami je neúplné a jako celek působí nevěrohodně. Žalobkyně deklaruje výdaje, které zjevně převyšují příjmy její domácnosti, to vše za situace, kdy žalobkyně nemá žádné dluhy (jak tvrdí v Prohlášení). Lze tak dle krajského soudu uzavřít, že žalobkyně je schopna platit měsíčně výdaje spojené s bydlením ve výši 6.190 Kč při příjmu celé domácnosti 2.000 Kč měsíčně, a to bez jakýchkoli dluhů a bez zohlednění výdajů na výživu.

Žalobkyně (stěžovatelka) v kasační stížnosti namítá, že soud měl stěžovatelku vyzvat k odstranění vad a doložení dalších potřebných dokladů, pokud měl pochybnosti, že nebyly předloženy všechny doklady. Stěžovatelka si nemusí být plně vědoma toho, co všechno soud požaduje.

Stěžovatelka se neztotožňuje s tím, že Prohlášení působí nevěrohodně. V době podání již nepobírala vdovský důchod, takže jeho výše je pro rozhodnutí o její žádosti bez významu. Mzda u nového zaměstnavatele jí prozatím vyplacena nebyla, takže její výši též doložit nemohla.

Stěžovatelka uvádí, že jí Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci rozhodnutím ze dne 4. 8. 2016, č. j. 75 Co 249/2016 – 90, na základě totožného Prohlášení přiznal osvobození od soudních poplatků a ustanovil advokáta.

Závěrem stěžovatelka namítá, že krajský soud ani nevyčkal právní moci usnesení a ihned jí odeslal novou výzvu k úhradě soudního poplatku.

Stěžovatelka navrhuje, aby Nejvyšší správní soud napadené usnesení krajského soudu změnil tak, že se jí osvobození od soudních poplatků přiznává.

Nejvyšší správní soud nejprve posoudil formální náležitosti kasační stížnosti a konstatoval, že je podána včas, osobou oprávněnou a jde o rozhodnutí, proti němuž je kasační stížnost přípustná; přezkoumal napadené usnesení městského soudu v rozsahu kasační stížnosti

pokračování

a v rámci uplatněných důvodů (§ 109 odst. 3 a 4 s. ř. s.), neshledal přitom vady, k nimž by musel přihlídnout z úřední povinnosti.

Stěžovatelka v kasační stížnosti navrhuje změnu napadeného usnesení, takový postup však není s ohledem na § 110 s. ř. s. možný. Z obsahu kasační stížnosti je však zjevné a není pochyb o tom, že se stěžovatelka domáhá zrušení napadeného usnesení krajského soudu a vrácení věci k dalšímu řízení (srov. rozsudek NSS ze dne 23. 4. 2004, č. j. 5 Azs 18/2004 – 43).

Nejvyšší správní soud v souladu se svou ustálenou judikaturou v projednávané věci netrval na zaplacení soudního poplatku za kasační stížnost, neboť opak by znamenal jen další řetězení téhož problému a nebyl by v souladu se zásadou hospodárnosti řízení (viz též rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 4. 2004, č. j. 6 Azs 27/2004 - 41, publ. pod č. 486/2005 Sb. NSS, či rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 10. 2007, č. j. 1 Afs 65/2007 - 37).

Kasační stížnost je důvodná.

Podle § 36 odst. 3 s. ř. s. „[ú]častník, který doloží, že nemá dostatečné prostředky, může být na vlastní žádost usnesením předsedy senátu zčásti osvobozen od soudních poplatků. Přiznat účastníkovi osvobození od soudních poplatků zcela lze pouze výjimečně, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody, a toto rozhodnutí musí být odůvodněno. Dospěje-li však soud k závěru, že návrh zjevně nemůže být úspěšný, takovou žádost zamítne.“

Nejvyšší správní soud v první řadě uvádí, že při rozhodování o přiznání osvobození od soudních poplatků je nutno vycházet z toho, že „§ 36 odst. 3 s. ř. s. stanoví výjimku z pravidla - soudní poplatky jsou účastníci řízení z dobrých důvodů (zejména kvůli omezení podání k soudům na ta, která jsou vskutku vážně míněna, a kvůli částečnému krytí nákladů na fungování justice) zásadně povinni platit a pouze výjimečně mají být od této povinnosti osvobozeni“ (usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 5. 2010, č. j. 1 As 70/2008 - 74, publ. pod č. 2099/2010 Sb. NSS).

Současně při posuzování návrhu na osvobození od soudních poplatků bere Nejvyšší správní soud v potaz účel institutu osvobození. Tímto účelem je ochrana práv účastníka řízení, pokud by mu mohla vzniknout vážná újma na jeho právech kvůli nedostatku finančních prostředků, který by mu v důsledku neschopnosti zaplatit soudní poplatek bránil účinně chránit svá práva v řízení před soudem. Smyslem tohoto institutu není kompenzovat navrhovateli finanční zátěž spojenou se soudním řízením, ale zajistit přístup k soudu. Navrhovatel žádající o osvobození od soudních poplatků proto musí v první řadě osvědčit, že jsou v jeho případě splněny zákonem stanovené předpoklady. Důkazní břemeno o tom, že jsou shora uvedené předpoklady splněny, nese navrhovatel (viz např. usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 8. 2010, č. j. 1 As 23/2009 - 95, publ. pod č. 2163/2011 Sb. NSS).

Dále judikatura konstantně uvádí, že „(p)ovinnost doložit nedostatek prostředků je jednoznačně na účastníkovi řízení, který se domáhá osvobození od soudních poplatků (§ 36 odst. 3 s. ř. s.). Pokud účastník tuto povinnost nesplní, soud výdělkové a majetkové možnosti sám z úřední povinnosti nezjišťuje“ (srov. usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 1. 2005, č. j. 7 Azs 343/2004 - 50, publ. pod č. 537/2005 Sb. NSS).

Přesto, že soud nezjišťuje z úřední povinnosti majetkové poměry účastníka a důkazní břemeno o tom, že jsou předpoklady pro osvobození splněny, nese navrhovatel, při posuzování, zda jsou uvedené předpoklady splněny, nemůže soud zůstat zcela pasivní (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 7. 2012, č. j. 8 As 64/2012 – 12). Rovněž lze odkázat

na rozsudek ze dne 24. 9. 2008, č. j. 1 As 63/2008 - 34, podle něhož povinnost doložit nedostatek prostředků je sice na účastníkovi řízení, a nikoli na soudu, avšak pokud z předložených důkazů není možné dostatečně posoudit majetkové a sociální poměry žadatele a ověřit si jeho tvrzení, měl by soud žadatele poučit v tom smyslu, jakým způsobem může svá tvrzení prokázat, aby v řízení neutrpěl újmu.

Ve stěžovatelčině věci jsou pak podstatné též závěry uvedené v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 7. 2015, č. j. 2 As 153/2015 – 27. V něm soud dovodil, že *„tvrdí-li účastník řízení před správním soudem pro účely rozhodnutí o žádosti o osvobození od soudních poplatků, že nemá dostatečné prostředky, avšak existují-li pochyby o pravdivosti účastníkova tvrzení, je na soudu, aby si, pokud možno v součinnosti s účastníkem, dalším šetřením učinil co možná nejpřesnější obraz o tom, jaké jsou skutečné majetkové poměry účastníka.“*

V nyní posuzované věci dle Nejvyššího správního soudu takové pochyby vyvstaly, s ohledem na shora zmíněnou judikaturu však nebylo namístě žádost o osvobození od soudních poplatků pro nevěrohodnost předložených údajů zamítnout. Je totiž představitelné, že stěžovatelka v době, kdy vyplňovala Prohlášení za účelem posouzení své žádosti, skutečně neměla žádné příjmy (vdovský důchod jí byl odebrán, mzda ještě nebyla vyplacena). Soud se měl za takové situace v součinnosti se stěžovatelkou pokusit tyto nejasnosti spočívající v nerovnosti příjmů a výdajů stěžovatelčiny domácnosti odstranit a stěžovatelku vyzvat, aby prokázala, z jakých prostředků hradí v Prohlášení uvedené výdaje, případně aby prokázala, že fakticky nedisponuje žádnými prostředky.

Pokud by dokazování v tomto ohledu směřovalo k prokázání „negativní“ skutečnosti, tedy nemajetnosti stěžovatelky, lze na ni klást jen takové důkazní břemeno, které může s vynaložením přiměřeného úsilí unést. To znamená, že po stěžovatelce je možno požadovat, aby poskytla soudu úplný a tak důkladný přehled svého majetku, jaký jen je s ohledem na svoji aktuální situaci schopna sestavit, a aby přesvědčivě vyvrátila či alespoň zpochybnila konkrétní podezření o tom, že ve skutečnosti dostatečným majetkem disponuje.

Nelze též odhlédnout od toho, že z předloženého soudního spisu je zřejmé, že stěžovatelka vede vícero soudních řízení – i tuto skutečnost je nutno při rozhodování o žádosti o osvobození od soudních poplatků zohlednit. Dle judikatury je soud v takovém případě povinen *„stěžovatele vyzvat, aby poskytl soudu přehled o trestních, správně soudních a případně jiných řízeních, která v současnosti vede, s uvedením, v jakých z nich je zastoupen advokátem a jaké částky musí na advokátní zastoupení vynaložit. Rovněž je třeba, aby sestavil přehled soudních poplatků, které již uhradil nebo k jejichž uhrazení je vyzván“* (srov. rozsudek NSS ze dne 24. 7. 2015, č. j. 2 As 153/2015 – 27).

Namítá-li stěžovatelka, že jí v jiné věci krajský soud osvobození přiznal, lze k tomu uvést, že osvobození od soudních poplatků je věcí striktně individuální, u níž je z povahy věci vždy přítomna jistá míra uvážení soudu. Samozřejmě je ale nežádoucí, aby soud v obdobných případech rozhodoval odlišně.

Námítka, že krajský soud vyzval stěžovatelku opětovně k úhradě soudního poplatku, aniž by vyčkal právní moci usnesení, kterým zamítl její žádost o osvobození, není důvodná. Jak vyplývá z předloženého soudního spisu, usnesení ze dne 6. 10. 2016, č. j. 65 Af 99/2016 – 27, kterým byla žádost o osvobození zamítnuta, doručil soud zástupci stěžovatelky datovou zprávou dne 25. 10. 2016 a téhož dne tak nabylo právní moci. K úhradě soudního poplatku za žalobu proti rozhodnutí pak stěžovatelku soud vyzval usnesením ze dne 31. 10. 2016, č. j. 65 Af 99/2016 – 30, doručeným zástupci stěžovatelky dne 1. 11. 2016, tedy po právní moci

pokračování

usnesení ze dne 6. 10. 2016. Na právní moc usnesení ze dne 6. 10. 2016 nemá s ohledem na § 107 s. ř. s. vliv ani podání kasační stížnosti mířící proti tomuto usnesení.

Z uvedených důvodů proto Nejvyšší správní soud podle § 110 odst. 1 věty první s. ř. s. napadené usnesení zrušil a věc vrátil krajskému soudu k dalšímu řízení. V něm bude podle § 110 odst. 4 s. ř. s. soud vázán vysloveným právním názorem Nejvyššího správního soudu. Krajský soud v konečném rozhodnutí rovněž rozhodne o nákladech řízení o této kasační stížnosti (§ 110 odst. 3 věta první s. ř. s.).

P o u č e n í: Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 13. prosince 2016

JUDr. Miluše Došková
předsedkyně senátu